

adata ez minden más testületnek is, amely önmagát a saját tudományos területén összefoglalónak, irányítónak tekinti és minden intézménynek (egyetemeknek, más főiskoláknak), amelynek alkalmazottjai önálló munkával tartoznak a nemzeti tudomány egyetemes céljait szolgálni. És fontos, hogy a tudományos megvitatás nyilvánosan történjék. Láthassuk, hogy folyik a munka, hogy nem engedjük sodortatni magunkat; nyugodhassanak meg sokan, akiket most keserű nyugtalanság-émészt e kérdések elhanyagoltsága miatt; nyerhessenek a vezetők új munkatársakat, hiszen ebben az országban még a háború is hagyott egy csomó, értékes fiatal erőt, azokat bevonni, szervezni, érvényesülésében segíteni, azaz számokra nekik való munkatereket biztosítani jövőnk iránt való kötelességünk. Ha lesz magyar tudománypolitika, akkor majd kifejlődik az egész magyar művelődési politika is, amely nem egyesek, miniszterek vagy jórészt ismeretlen és hatástalan emberek személyes politikája lesz, hanem amelyben az egész nemzet a maga életének legerősebb biztosítékát látja!

Arról nem is kell beszélnem, hogy ebből a köznevelés ügyére mi minden következne.
i. s.

Az ujság nevelő hatása.

Azt hihetnők, hogy saját korunk megismeréséhez nem feltétlenül szükséges a személyes tapasztalat. A régiek alig láttak túl fizikai látókörükön, a mai ember azonban rövid idő alatt a legtávolabbi helyek jelentősebb eseményeiről is tudomást szerez a sajtó útján. A sajtó ma — amint számtalanszor mondjuk — tömérdek ember ismereteinek egyetlen s még a legtudósabbak ismereteinek is egyik forrása. Helyettesíti a személyes tapasztalást, irányítja az ítéletet, kormányozza az érzelmeket. Igazi befolyását akkor értjük meg igazán, ha módunk van az ujságok tartalmát személyes tapasztalatunkkal egybevetni.

Menjünk fel a parlamenti karzatra és hallgassuk meg az ország sorsát intézők tanácskozását, ülünk be a színházba és nézzük végig a bemutató előadást, próbáljunk bejutni egy tudós társaság gyűlésébe, aztán másnap vegyük meg a számottevő ujságokat. Tapasztaljuk majd, hogy a parlamenti szónok beszédjét csak részben közlik, hogy a szedő azt a szót ritkította, amelyet a szónok mellesleg említett, hogy a legfontosabb részek elhalványultak az ujság lapjain. Értesülünk arról, hogy az esti színdarab, melyet közepesen élveztünk, tulajdonképpen fordulatot jelent az irodalomban, hogy a tudós társaság, melynek munkáját — úgy éreztük — nem lehet eléggé értékelni, tulajdonképpen

egy pár előregedett ember ártatlan kedvtelése. Félre csapjuk tehát az első ujságot és mohón nyulunk a másik után. Ebben nem kevésbé ferdített és túlzott a tudósítás, csakhogy ellenkező irányban. Egymásután kapkodjuk fel a többi lapot, de egyikben sem találjuk meg a valóságot, még csak az erre való törekvést sem. Gondoljuk el, hogy nem mentünk volna magunk az ország gyűlésére, nem szemléltük volna magunk a színész játékát és a tudományos előadást nem magunk hallottuk volna, aztán másnap csak egy ujságot olvastunk volna! Jusson még eszünkbe, hogy az ország lakói közül hányan férnek el egy nézőtéren és egy gyűlésteremben, továbbá, hányan olvashatnak egynél több lapot?!

Ezt elgondolva látjuk csak tisztán a hirlap rettenetes hatalmát. Lehetnek, akik mégsem esnek áldozatul az ujságoknak, mert válogatott és kiterjedt társaságuk s magas könyves szekrényeik kifejlesztették bennök az önálló ítézésre való törekvést és a felületességtől való őrizkedést. De rengeteg azoknak a száma, kiknek egyetlen szellemi táplálékuk *egy* mohón lesett ujság; s akik a sorokat is alig tudják elolvasni, hogy tudnának a sorok között olvasni?! Természetes, hogy ezek megesküsznek a betűre; hogy egy lap köré csoportosulnak és az így támadt táborok egymás ellen törnek; hogy minden ujságnak megvan a maga vallása és igazsága; s hogy így az ujság majdnem korlátlanul neveli és vezeti olvasóit.

A vallási türelmetlenség hirdetőinek szerepét, amely a nemzet szétdarabolta és az idegen törekvések útját egyengette az elmúlt századokban, azt a lerázottnak hitt áldatlan szerepet átvették a lapok. Azt mondják, hogy megváltó eszméhez toboroznak híveket, holott előfizetőkre vadásznak; állítólag nagy gondolatért verekszenek, holott eltartóik üzelmeit palástolják; a nemzet üdvéért küzdenek, holott egyesek javait védelmezik; mintha bírálnának, pedig csak letorkolnak vagy felmagasztalnak; ítélnek, pedig csak becsmérelnek vagy hizelegnek.

Mondhatni erre, hogy «a sajtó annyi, mint az a társadalom, melyben él». ¹ Meg kell azonban értenünk, hogy a sajtónak ez az állapota nagyon alacsony állapot. Ha ezt megértjük, nyomban átlátjuk, hogy nyomoruságos helyzetéből feltétlenül ki kell emelni. Azon kell lenni ugyanis, hogy több legyen annál a társadalomnál, amelyben él, mert különben egyenes ellensége a társadalomnak. Ugyanis: a «mindenkinek olyan van, mint amilyent megérdemel» (u. o. 27. l.) kényelmes mondása nem vonatkoztatható a sajtóra. Az elhanyagolt fürdőről mondhatom, hogy olyan, amilyent a közönsége megérdemel; mert a piszkos volta ellenére is látogatott fürdő következmény. Kö-

¹ Biró Lajos: A sajtó. 3. l. (Modern könyvtár 45. sz.)

vetkezménye valamely közönség mocskok iránti türelmének, azaz tisztátalanságának. De ami itt magától értetődik, nem igaz a sajtóra. Ha elfogadom ugyanis, hogy a sajtó egyenértékű közönségével, akkor tagadnom kell a felsőbbbségét. Akkor vallanom kell, hogy nem több a társadalom bűnének vagy erényének szükségképeni következményénél. Azaz: csak tükör, amely felfogja környezetete romlottságát vagy feddhetetlenségét és következőleg az ujság csakugyan nem írhat mást, mint amit a közönsége gondol. Igyekszik eltalálni ízlését és szeszélyét; legyezgeti a hiuságát, hizeleg. Nem irányít, csupán irányokat les; nem gondolkodtat, csupán utánoz; nincs hite, csak szenteskedik. Szinlel haragot, mikor vidám, jó kedvet, mikor dühös. De ekkor rabszolga a sajtó. *A szabad sajtó!* Ez a képtelenség figyelmeztet arra, hogy a sajtó nem lehet csupán képmása a társadalomnak, mert lényegénél fogva született alakítója annak. Hiszen a szabad vélemény-nyilvánítás gondolatában fogant meg! Több a kor érversénél: annak életét befolyásoló, belső erővel önmagára támaszkodó hatalom. Aki e hatalmát rosszul használja, a társadalom életét veszélyezteti. Közérdek a sajtó függetlensége, *annál a hatásnál fogva, melyet a közre tesz.*

E hatás erejét és körét kell itt taglalnunk, hogy irányító és alakító képességét, nemzetnevelői fontosságát szemlélhessük.

Vannak minden bizonnyal olyan ujságolvasók is, akik nemcsak kivonják magokat az ujság hatása alól, de magok is hatnak rá. Ezek *követelnek* a sajtótól. Elvárják, hogy lapjok pontosan fejezze ki azt, amit magok nem érnek rá végiggondolni, elvárják, hogy bizonyos igazságokat ne mondjon a szemökbe. Azonban — és ez az azonban dönt — többen vannak olyanok, akik a sajtótól *várnak*. Tájékoztatást, reményt, tanácsot, biztatást, eligazítást. Ezek a meglepő állítások ellenére sem cserélik meg a lapot, hanem pirulnak, meglepődnek, okulnak és — megjavulnak, vagy megromlanak az ujság iránya szerint. Az a helyzet áll így elő, hogy a követelők szája íze szerinti, tehát hizelgő, gyűlöletből fakadó, gyűlöletet fakasztó és elfogultságra számító hangot igen-igen sokan tiszta csengésűnek, becsületesnek fogják fel.

Hogy pedig a sajtónak csakugyan van népeket irányító, véleményét alakító hatása, azt napjaink kétségtelenné teszik. Mondhatnám, a közösség szellemét befolyásoló valamennyi társadalmi hatás közül a sajtóé a legdöntőbb. Ez az állítás talán vitás lett volna a háború előtt, ma már azonban aligha! Aki mérlegelte a sajtónak a hadikölcsönök ügyében megindított tevékenységét, aki számon tartotta, mekkora eredménnyel gyűjtött és gyűjt egy-egy napilapunk különféle célokra, aki figyelte, hogyan táplálta a bizakodás tüzeit, mily erős hittel lel-

kesített, hogyan vigasztalta egy-két réghallott-hangú részvételtjes szóval a szenvedőket, aki észrevette, hogyan kalapácsolt össze véleményeket, hogyan zúzta szét a klikkeket, hogyan leplezte le a bűnösöket, miként fenyített és leckéztetett, emelt és sujtott, az megtapogatta a «hatodik nagyhatalom» karját. Valóban, ezt a háborút a sajtó fogja megnyerni! Képzeld el, hogy mi lehetne, ha nemcsak most, hanem békeidőben is ilyen egységes, közös célra törő, nemes és emelkedett hangú lett volna! Volt-e a háború előtt olyan friss, komoly, bátor, felelősségteljes és érett lendület az ujságírásban, mint ma?

Ha az érdekek találkozása ilyen megújulást hozott létre a hirlapirodalomban, akkor nincs természetesebb tennivalónk, minthogy felszabadítjuk a jövőben az érdekharcok erőviszonylatából. Szabadságot kell adni a sajtónak. Igazít! Nem olyat, amelyet az állatkerti sasok élveznek: látják a napot, az eget, rájuk lehel a friss szellő és a magasságok éltető levegőjét szomjuhozva, szédülten törnek föl... föl — a finoman szótt sodronyhálóig. Éppen mert a sajtó nevelő erejét olyan nagynak ismerjük, nem nyugodhatunk bele abba, hogy miután a XIX. század szétzúzta a cenzor vörös ironját, a sajtó most adásvevési szerződés alapján, a «ki ad többet» elvének szigorú szemeltartásával, nyomoruságosan hajtson fejet a felelősségnélküli érdekszövetségek vasakarátának. A nemzetek belső és külső politikáját nem igazgatják már a kancelláriák gyanus félhomályában, mert a sajtó a nyilvánosság világosságába helyezte.¹ De mit érünk vele, ha pl. a Corriere della Sera végzetes háborúba tud dönteni egy államot, csak azért, mert eltartói pénzesebbek, mint az Avanti nagyobbszámú, de kevésbé tehetős támogatói?

A teljesen független sajtó mérhetetlen értékű lenne valamely nemzet szempontjából. Érthetetlen, miért nem fedezték még fel, hogy a sajtó politikum, azaz közügy, mikor a XVIII. század óta tudjuk, hogy az iskola az?! S miért ne lehetne a sajtót az iskolával azonos feladataira figyelmeztetni?! És mennyivel erősebb a sajtó hatása az iskoláénál! Gondoljuk meg, hogy a sajtó hatása a nem olvasókra is kiterjed s hogy az írni-olvasni nem tudók számának apadásával az ujságolvasók, az ujság hatása alá kerülők száma állandóan növekszik. E közönség nagysága ma-holnap betölti ezt az országot. Nem nevetséges gazdálkodás-e tehát a sajtót a kalmárok kezében hagyni?! Nem a társadalom jóllétének a követelménye-e tehát, hogy a sajtó folytassa az iskola munkáját, még pedig az *iskola függetlenségével és becsületos tárgyiasságával*?!

Ha tekintetbe vesszük, hogy Magyarországon az iskolába járó

¹ S. C. Junker: Grundriss der Journalistik. München 1915.

gyermeknek óriási többsége csupán népiskolát végez és hogy ezek arányszáma, mivel földművelő állam vagyunk, nem fog sokat változni, lehetetlen meg nem értenünk, hogy az újság a felnőttek oktatásának leghathatósabb, majdnem kizárólagos eszköze. Hogyan tűrjük hát, hogy a néptanító verejtékes munkáját egy társadalmi felelősséget nem érző, sok tekintetben kártékony sajtó vegye át?!

Nem sajtóságos könnyelműség-e, hogy a különféle iskolafenntartók, az állam, az egyházak, a községek igyekeznek minél tökéletesebbé tenni a gyermekek iskolai nevelését, de csak legfeljebb addig, amíg a gyermekek elérik a 12—15 évet. A most fejlődő szabadoktatást nem tekinthetjük az iskolai nevelés egyenes folytatásának, pedig az iskolát végzetteknek is állandóan szükséges a nevelés és támogatás. Ezt a támogatást a sajtó lenne hivatott megadni, mint a legtermészetesebb szabadoktató.

Ehhez azonban független, tudatosan ható, felelősséget érző sajtó kell! Maga az izgató események kiszimatolása, a mindenüvé bejutó ügyesség nem meríti ki az újságírói erényeket. Hivatást érző, nevelői gondolatból áthatott, mindig az írás hatására is gondoló újságíró kell. Ezért szükséges a tervszerű kiképzés, az újságíró-nevelés. Ha a gyermek tanítója rászorul az emelkedett célokért lelkesítő, tervszerű, tudatos előkészítésre, akkor a felnőttek tanítói még inkább rászorulnak. A tanító mindig bizonyos hivatalos korlátok között és ellenőrzés alatt dolgozik; az újságírónak sokkal nagyobb a szabadsága.

A külföld egy-két főiskoláján már vannak is újságíróknak szánt előkészítő előadások; legyünk rajta, hogy e nagyfontosságú intézménnyel mi is gazdagodjunk s igyekezzünk az újságírókat a pályájokon szükséges gondolkodásmódba előre bevezetni. Azi kell megvilágítani előttök, hogy ők is nevelők és mint ilyeneknek a mi helyzetünket tisztán kell ismerniök. Nem szabad elfelednünk, hogy a magyar újságírónak más feladatai vannak, mint az amerikaiak és ezért az újságírók tanulni való tárgyai között a jogtudományon, levelezéstanon, gyorsíráson stb. kívül ott kell lennie a magyar művelődés történetének, a neveléstan alapelveinek is, hogy ezek a leendő újságíró gondolkodását pályájának a feladataira irányítsák.

Mondhatják mindezekre, hogy az újságírás nem mesterség, hogy ott maga a pálya választ, hogy jó újságíróvá csak az élet nevelhet, hogy az egyéniség, a hírlapíró éltető eleme, nem szorítható iskolapadba stb., de ez nem döntheti meg azt az igazságot, hogy ilyen óriási hatású munkakörre nem szabad boldogot-boldogtalan, a legüresebb és leglelketlenebb embereket is korlátlanul rászabadítani. Ez a kérdés a köznevelés ügyének égető kérdése.

(Sárospatak.)

Déri Gyula.